

ESTUDI PALEOANTROPOLOGIC DELS ENTERRAMENTS INFANTILS DEL POBLAT IBÈRIC DE "MOLI D'ESPIGOL" (TORNABOUS, URGELL)

J.O. MERCADAL I FERNANDEZ*

ENTERRAMENT N.º 1 (Lám. 1)

La seva conservació és molt dolenta degut el caracter de la troballa; practicament es redueix als ossos llargs d'ambdues extremitats. La representació resulta ser d'un 6 % aproximadament.

Crani

- *Neurocrani*: només es conserven dos fragments de parietal indeter (P)¹.
- *Esplacnocrani*: hemimandíbula esquerra amb els germens dentaris dels incisius central i lateral, l'ullal i els primer i segon molars (és a dir, tota l'hemiacada) (Hmd).

Post-Crani

- *Tronc*: 3 costelles medials esquerres, dues d'elles fragmentades per distal (Co).
- *Extremitat superior*: de la dreta es conserva el següent:
Húmer, sencer excepte mitja epífisi proximal (H).

* Laboratori de Paleoantropologia i Paleopatologia del Museu Arqueològic de Barcelona.

Agraïm als fotografs del Laboratori fotogràfic del Museu Arqueològic de Barcelona, senyors Oriol Clavell i Julià Martínez, el seu bon treball i amabilitat. Tambè al professor Dr. Campillo, pel seu recolzament constant, com a director del Laboratori de Paleoantropologia i Paleopatologia del Museu Arqueològic de Barcelona, i en el seu nom a la Diputació de Barcelona. Per últim, al Dr. Juli Viñolas de Domenech, per la informació facilitada.

1. Les lletres situades en el text, entre parèntesi; fan referència al tipus de restes (os) reflectit a les fotografies de cadascún dels individus.

Cúbit o (ulna), sencer (Cu).

Radi, sencer (R).

De l'esquerra, hi resta:

Cúbit, sencer.

Radi, sencer.

— *Extremitat inferior*: Dreta.

Fèmur, manca un petit fragment a nivell del futur "trocanter menor" (F).

Tibia, sencera (T).

De l'esquerra:

Fèmur, manca un fragment de la diàfisi per distal.

Tibia, resta mitja diàfisi i l'epífisi distal.

Peroné (o fíbula), mitja diàfisi i epífisi distal (Pe).

Biometrics:

Húmer dret, long. màx. 66,5 mm.

Cúbit dret, long. màx. 62,2 mm.

Radi dret, long. màx. 54,7 mm.

Cúbit esquerra, long. màx. 62,4 mm.

Radi esquerra, long. màx. 54,9 mm.

Fèmur dret, long. màx. 74,0 mm.

Tibia dreta, long. màx. 66,4 mm.

Fèmur esquerra, long. màx. 74,0 mm.

Talla calculada a partir de l'extremitat superior:

Húmer, 52,34 cms. \pm 1,8 cms.

Cúbit, 53,31 cms \pm 1,6 cms.

Radi, 53,59 cms \pm 1,6 cms.

Mitja, 53,08 cms \pm 1,66 cms.

De l'extremitat inferior:

Fèmur, 50,96 cms \pm 1,8 cms.

Tibia, 52,61 cms \pm 1,9 cms.

Mitja, 51,78 cms \pm 1,85 cms.

La talla de l'individu mitja resultant és de 52,43 \pm 1,75 cms., al combinar ambdues extremitats.

CONCLUSIONS

Es tracta d'un enterrament primari, que presenta una representació, encara que mínima, de tots els sectors corporals.

La mineralització de les peces dentàries i les llargàries dels ossos llargs (que ofereixen una talla mitja de 52,43 \pm 1,75 cms.) donen com a resultat una edat aproximada que es situaria entre una setmana i mig mes postnaximent.

La manca d'extremitats senceres (amb metacarpians, metatarsians i falanges) fa

que no es pugui intentar de sexar-lo mitjançant el mètode proposat per Choi-Trotter (1970), tot i que la major part d'autors negan rotundament tal possibilitat.

ENTERRAMENT N.º 2 (Làm. 2)

Presenta una conservació i índex de conservació bastant acceptables, malgrat la manca de gran nombre de falanges, metacarpians/metatarsians y hemiarcs vertebrals; no obstant, tots els sectors corporals es troben ben representats. El seu índex és del 36 % aproximadament.

Crani

— *Neurocrani*: 2 hemifrontals sencers (hF).

2 hemifrontals, quasi sencers després de la reconstrucció (P).

Neo- i paleoccipital (O).

Cos de l'esfenoides (cE).

2 ales majors de l'esfenoides (aE).

Apòfisi basilar (A).

Porció condílea dreta (Rc).

Regió pétrea del temporal dret (pT).

Regió escamosa del temporal dret (eT).

— *Esplacnocrani*: 2 molars (m).

Vomer (V).

1 palatí esquerra (Pl).

2 cornets inferiors (Co).

Hemimandíbula dreta, quasi sencera, amb l'apofisi coronoides trencada. Presenta els germens dentaris dels dos incisius i el segon molar (hMd).

Mitja hemimandíbula esquerra amb el germen del segon molar.

Hemimaxilar esquerra amb el germen del segon molar (hMx).

4 germens molars lliures (no inclosos): dos primers inferiors, un primer superior i un segon superior (g).

Hemimaxilar dret sense germens.

Post-Crani

— *Tronc*: *Costelles*, de la dreta manca solament la primera; del costat esquerre estan representades les 1.ª, 3.ª, 6.ª i fragments de les 7.ª a 9.ª i 12.ª (Co).

Vèrtebres: 13 representades, de les quals 7 són cervicals i 6 dorsals. Es conserven: 2 hemiarcs de l'atles, 2 hemiarcs de l'axis, el nucli d'ossificació de l'apòfisi odontoides (axis), 10 hemiarcs de les 5 cervicals restants, 4 hemiarcs de les dorsals dretes, 5 hemiarcs de les dorsals esquerres (haV). 13 cossos vertebrals: el de l'axis, 5 cervicals i 7 dorsals o toràciques (CV).

— *Extremitats superiors*: De la dreta és conserva el següent: *clavícula* (Cl) *escàpula* (E), *húmer* (H), *cúbit* (Cu) sencers i del *radi*, epífisi proximal a epífisi distal (R).

Del costat esquerre: *Clavícula* fragmentada en l'epífisi esternal; *escàpula*, manca un petit fragment del vèrtex inferior del cos; *radi* sencer.

De costat indeterminat: 2 primeres falanges (1F) i una tercera (3F) totes de la mà.

— *Extremitats inferiors*: De la dreta: *fèmur*, sencer (F); *tibia*, manca un fragment de l'epífisi proximal (T); *peroné* (o Fíbula) manca un petit fragment diafisari distal (Pe).

Del costat esquerre: *fèmur*, sencer; *tibia*, mitja diàfisi i epífisi distal; *peroné*, mitja diàfisi i epífisi distal.

De costat indeterminat: Primer metatarsià amb les seves corresponents primera y segona falanges; 2.^{on} (?) metatarsià (Mt); astràgal (As); calcani (Ca) i 4 nuclis d'ossificació, probablement dels condils femorals, dels tibials i del cap del húmer.

Biometries:

Húmer dret, long. màx. 68,9 mm.

Cúbit dret, long. màx. 62,5 mm.

Radi esquerre, long. màx. 56,0 mm.

Fèmur dret, lon. màx. 78,8 mm.

Tibia dreta, long. màx. 70,3 mm.

Peroné dret, long. màx. 66,8 mm.

Fèmur esquerre, long. màx. 78,6 mm.

Astràgal, mide dels diàmetres, 8,25 (10,6 i 5,9) mm.

Calcani, mide dels diàmetres, 9,9 (12,5 i 7,3) mm.

La mitjana obtinguda a partir dels ossos llargs de l'extremitat superior és de 54,18 cm. \pm 1,66 (húmer, 54,24; cúbit, 53,49 i radi, 54,83) i l'obtinguda per l'extremitat inferior de 54,87 \pm 1,78 cms (fèmur, 53,91; tibia, 55,50 i peroné, 55,21).

La mitjana global resultant és de 54,18 cms. \pm 1,72 cms. de talla, lo que equival a una edat entre tres setmanes i el mes.

Les mides obtingudes a partir del núcli d'ossificació de l'astràgal, equivalen a 40 setmanes de gestació es a dir, un mes post-natal.

Conclusions

Es tracta d'un enterrament primari, que se situa entre les tres setmanes i el mes post-neixement. El sexe no pot especificar-se per les raons mencionades anteriorment.

CONCLUSIONS GENERALS

El tipus d'enterrament observat, primari, és el que es dona amb freqüència entre els individus perinatals d'època protohistòria tant a Catalunya com la resta de la Península (BARBERA, PASCUAL, ROVIRA, 1960-61; BARBERA, SANMARTI, 1977; RISCH, CARBONELL, 1983-85), sent relativament extrany els enterraments secundaris (TARRADELL, 1965; BELTRAN, 1977; GRACIA ET AL., 1989).

La posició fetal dels individus també resulta habitual, no sent pel contrari la decúbit prono, com s'ha observat en l'enterrament n.º 2 del Molí d'Espigol. Per aquest fet resulta difícil aventurar una intencionalitat.

Respecta l'edat sobre els individus en qüestió, no excedeixen tampoc els marges calculats pel reste d'enterraments peninsulars; al contrari queden inclosos en el grup majoritari de les troballes (estrictament perinatals —“fetos a término” i neonats— o individus de poques setmanes post-neixement). Exemples com aquests els tenim a La Penya del Moro, Darró, La Moleta del Remei, El Castellet de Bernabé, La Seña, etc... mentres que els de La Romana, La Escudilla i altres presenten individus d'edats més grans.

En relació a l'estructura de l'enterrament (forat) coincideixen en general a les troballes dels poblats de l'actual regió catalana, mentre que difereixen essencialment dels dipòsits amb urnes tant del País Valencià com del sud peninsular.

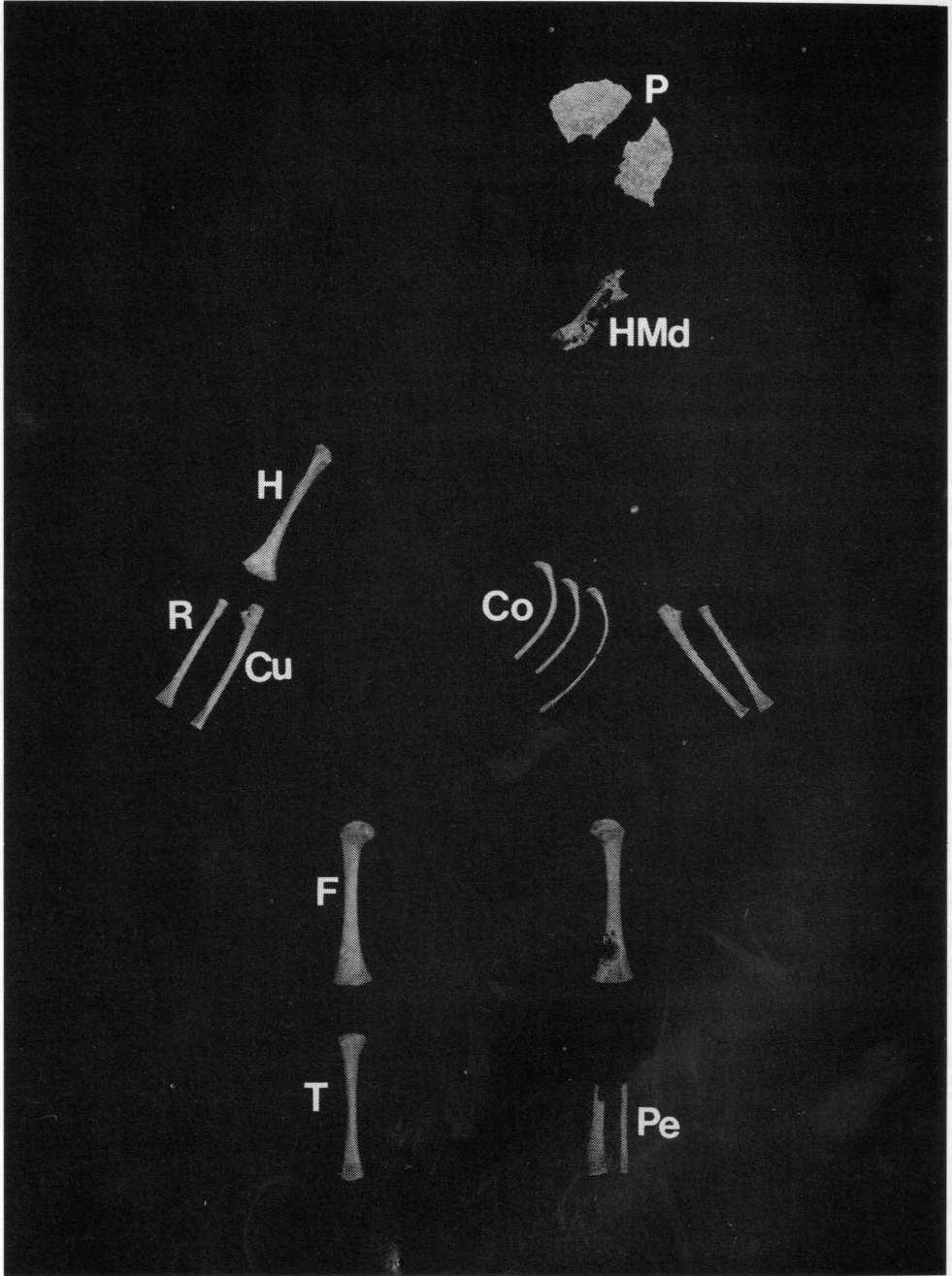
De fet ens trobem davant d'uns enterraments, que si be coincideixen en alguns aspectes amb els de la mateixa regió geogràfica i inclús en la regió nordpirinenca (TAFANEL, 1955) podrien interpretar-se en un sentit quelcom diferent en funció del contexte particular de la troballa — petita habitació amb estucs pintats de vermell, manca de material arqueològic i restes de maxilar d'équid que mostren una clara manipulació antròpica. Troballes d'aquest tipus, enterrament en zones no domèstiques del poblats, no manquen (per exemple, a La Moleta del Remei (GRACIA, ET AL., 1990) aparaguent cada vegada amb més freqüència, fet que es tindria que tenir present alhora d'establir una sistematització, com aquella que en el seu dia proposa el professor Beltran (BELTRAN, 1977). Per tant, creiem que tindran que tenir-se presents les diferències que, dintre d'un mateix contexte cultural relativament homogeni, es van constatant en les diferents zones; així, els enterraments domèstics en fossa sota el paviment, front als localitzats a l'interior d'urnes (PALLARES, 1965; GUSI, 1970; GUERIN, MARTINEZ, 1987-88) o els disposats en necrópolis (TARRADELL, 1965), com altres divergències més o menys particular interpoblacionals o intrapoblacionals, tals com l'enterrament primari/secundari marcades diferències d'edat.

Per acabar, creiem que ha de tenir-se present aquells poblats on no apareixen aquesta modalitat d'enterraments, així com aquells altres en que l'individu humà sembla haver sigut substituït en el ritual per animals domèstics (principalment ovicàprits).

BIBLIOGRAFIA

- BARBERA, J., PASCUAL R., ROVIRA, J.: *El poblado prerromano del Turó de Can Olivé*, a Ampurias XXII-XXIII, págs. 183 y ss. Barcelona 1960-61.
- BARBERA, J., SANMARTI, E.: *El poblado ibérico de la Penya del Moro (Sant Just Desvern, Barcelona)*, a Ampurias 38-40, pág 300. Barcelona-Empúries 1977.
- BELTRAN, M.: *Enterramientos infantiles en el poblado ibérico de La Romana (La Puebla de Híjar, Teruel)*, a Ampurias 38-40, pág 300. Barcelona-Empúries 1977.
- CHOIS, S. C., TROTTER, M.: *A Statistical Study of the Multivariate Structure and Race-sex. Differences of American White and Negro Skeletons*, a American Journal Ph. Anthropology 33, pág 307-312. Washington 1970.
- GRACIA, F., MUNILLA, G., MERCADAL, O., CAMPILLO, D.: *Enterramientos infantiles en el poblado ibérico de la Moleta del Remei (Alcanar, Montsià)*, en este mismo n.º monográfico.
- GUERIN, P., MARTINEZ, R.: *Inhumaciones infantiles en poblados ibéricos del área valenciana*, a Saguntum 21. Valencia 1987-88.
- GUSI, F.: *Enterramientos infantiles en vivienda*, a Pyrenae 6, pág 66 y ss. Barcelona 1970.
- LILLO, P.: *El poblamiento ibérico en Murcia*. Universidad de Murcia, págs. 51-54. Murcia 1981.
- OLIVER, G. et PINEAU, H.: *Nouvelle détermination de la taille foetale d'après les longueurs diaphysaires des os longs*, a Annales de Medecine Légale 40, págs 141-144. Paris 1960.
- PALLARES, F.: *El poblado ibérico de San Antonio de Calaceite*. Pág 35 y ss. Bordighera-Barcelona 1965.
- PARIS, P., BARDAVIU, V.: *Fouilles dans la région d'Alcañiz*, págs. 58 y ss. Paris 1926.
- RISCH, R., CARBONELL, J.: *Los enterramientos ibéricos y romanos de Darró (Vilanova i la Geltrú)*. Estudio osteológico, a Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaguer, 6.ª época. Vilanova i la Geltrú 1983-85.
- SCHOUR, I., MASSLER, M.: *The development of the human dentition*, a Journal American Dental Association 28, pág 1153. 1941.
- TAFFANEL, O., J.: *Le premier Âge du Fer Languedocien*, 1.ª partie, pág. 123. Bordighera, Montpellier 1955.
- TARRADELL, M.: *Enterramientos infantiles en el interior de habitaciones ibéricas*, a Pyrenae 1, págs 174-175. Barcelona 1965.
- TESTUT, L.: *Tratado de Anatomía Humana*, t.I. Ed. Salvat. Barcelona 1987.
- UBELAKER, D.H.: *Human Skeletal Remains: Excavation, Analysis, Interpretation*. Aldine Publications Company. Chicago, Illinois 1978.
- VON HARNACK: *Tamaño de los núcleos de osificación en recién nacidos*, a GARCIA CABALLERO, D.C. ET AL., *Atlas de Pediatría*. Ed. Médica Internacional. Madrid 1984.

LAMINA I

Museu de Prehistòria de Barcelona. Pla d'enterrament d'un infant.
 Excavació de 1972, Grotte de la Vache. (a) Vista superior; (b) Vista lateral.
 1. Crani (H), 2. Mandíbula (HMd), 3. Costelles (Co), 4. Fèmur (F), 5. Tibia (T), 6. Fibula (Pe), 7. Húmer (H), 8. Radi (R), 9. Ulna (Cu).

Excavació 1972, GROUPELLO

LAMINA II

